

Statsminister Per Bortens åpningstale på Senterpartiets
landsmøte 20. april 1967.

SPERRET TIL KL. 20.00.

Med forbehold om
eventuelle endringer.

To år er gått siden vårt siste landsmøte på Lillehammer, og det må vel uten overdrivelse kunne sies at det har vært to begivenhetsrike år i vår politiske historie.

Begivenhetsforløpet er vel så friskt i erindringen at jeg ikke behøver å rekapitulere det i detalj. Men enkelte hovedtrekk kan det likevel være grunn til å minne om.

Valget høsten 1965 førte til at Arbeiderpartiets regjeringsepoke ble brutt etter å ha vart i 30 år, bare

2.
avbrutt av krigsårene og den såkalte episode i 1963. Årsakene til dette var flere. La meg her bare peke på at det ikke utelukkende var forskyvninger i stemmetallene som gjorde utslaget. Vel fikk Arbeiderpartiet en prosentvis tilbakegang på 3,6, men den ble oppveiet ved omtrent like stor framgang for Sosialistisk Folkeparti. Den minus som oppstod på den sosialistiske fløy, kan vi si er representert ved kommunistenes tilbakegang på 1½ prosent. Minst like viktig som stemmeforskyvningen var det at det gjennom valgteknisk samarbeid, i første rekke mellom Kristelig Folkeparti og Senterpartiet, lyktes å utnytte partienes stemmer bedre enn før. Samtidig opplevde vi også at velgerne i enkelte fylker tydeligvis bevisst kastet sin stemme på det parti som hadde de beste sjanser til å erobre

mandat fra regjeringspartiet - slik det skjedde i f.eks. Hordaland og Møre og Romsdal.

Gjennom dette fikk de ikke-sosialistiske partier en bedre uttelling i mandater av sine stemmer enn tidligere, og vi opplevde at valgordningen som tidligere hadde favorisert det største partiet, nå slo ut til fordel for de samarbeidende mindre partier. -

Sjølve valgkampen var preget av en større fordragelighet mellom de fire partiene enn før. Forspillet i 1963 hadde tvunget disse partier til et regjeringssamarbeid, og det fikk avgjørende innflytelse i 1965. Under valgkampen erklærte de fire partiene at de ville gå i samarbeid om regjeringsmakten dersom de sammen fikk flertall i Stortinget. Dette var en erklæring som Arbeiderpartiet

i det lengste gjorde hva det kunne for å så mistanke om, men som da valgresultatet forelå, ble oppfylt ved at samarbeidsregjeringen ble dannet. Det første valgløftet var innfridd.

Hvordan så så det politiske boet ut som den nye regjeringen overtok etter Arbeiderpartiets regjering?

Fra Arbeiderpartiet het det at vi gikk til dekket bord - og det kan så være. Men det må også sies at rettene på bordet ikke bare bestod av velsmakende saker. Det er riktig at vi overtok styringen av et samfunn i vekst, men vi overtok også en rekke svære og uløste vekstproblemer. I tillegg til dette forelå det også i arvegodset en del enkeltstående saker av temmelig problematisk art. Vi overtok en inflasjonspreget økonomi, boligproblemer,

distriktsproblemer, skole- og utdanningsproblemer, en bare delvis utredet folketrygdreform, samferdselssaker - for å nevne noen. Dessuten overtok vi en del såkalte monumenter over Arbeiderpartiets industripolitikk - heller ikke av den behageligste sorten. Endelig nevner jeg forholdene omkring vår sikkerhets- og overvåkingstjeneste.

Jeg nevner ikke dette for å svartmale, men for å gjøre det klart at det dekkede bord ikke bare var øyens- og smakslyst slik Arbeiderpartiet har prøvd å få folk til å tro. Og jeg nevner det også for å vise at ikke alle de uløste problemer vi stod overfor, utelukkende var av positiv art - altså ikke bare slike som naturlig og for så vidt også gledelig følger av vekst og utvikling i samfunnet.

La meg også her, forat det ikke skal herske noen tvil, få innskyte at det sjølsagt fantes mye godt i det samfunnspolitiske bilde da Regjeringen overtok. Vi skal heller ikke glemme at de fire partiene som gikk sammen om regjeringsmakten i 1965 i sitt arbeid i Stortinget tidligere har medansvar - ikke bare for de positive trekk i bildet - men i større eller mindre grad også for noen av minustrekkene. Vi skal ikke nå etterpå løpe fra ansvar som vi plikter å ta i henhold til vår tidligere politiske virksomhet. Men vi deler ikke ansvaret for at absolutt alt - aller minst gjør vi i Senterpartiet det, for Senterpartiet har i mange viktige spørsmål markert avvikende oppfatninger og stilt forslag om andre løsninger enn det Arbeiderpartiet fremmet.

Da den nye regjeringen tok fatt på sitt arbeid, la den fram en regjeringserklæring der den gjorde det klart hva den så som sine fremste oppgaver. Det var et program for arbeidet i stortingsperioden - til dels lengre framover. Erklæringen var nøktern i sin utforming og ikke preget av store og svulmende ord som ofte ligger på lur i erklæringer ved slike høve.

Tar vi så for oss regjeringserklæringen med henblikk på å finne ut hvor langt Regjeringen har nådd med å oppfylle løftene, så kommer det fram et regnskap som synes å stå ganske sterkt. Og vi må jo huske - noe som iallfall opposisjonen bør merke seg i sin iver etter

8.
å karakterisere Regjeringen som løftebruddenes regjering - at vi ennå har bare $1\frac{1}{2}$ år av erklæringsperiodens fire år bak oss. Vi har grunn til å tro at når perioden er omme, vil det - hvis det da ikke hender noe helt uforutsett - fremstå et politisk regnskap som viser minst like god balanse mellom løfter og innfrielse som noen av de regnskaper den gamle regjering la fram.

Det er ikke her tid til å foreta noe fullstendig politisk regnskap for den tid Regjeringen har vært i virksomhet. Det blir vel dessuten senere under Landsmøtet høve til å komme tilbake til enkeltheter i

den forbindelse.

Men la meg peke på noen av de viktigste oppgavene som er nevnt i tiltredelseserklæringen, og som Regjeringen har prioritert høyt. La meg først nevne skole-, undervisnings- og forskningssektoren der budsjettet 1967 ble økt ~~nesten~~ 18 prosent i forhold til det siste budsjett Arbeiderpartiets regjering la fram - for 1966. Til universiteter og høyskoler økte bevilgningene hele 26 - 27 prosent, og det er på to år, foreslått opprettet hele 850 nye stillinger og engasjementer i denne sektoren. Det er intet mindre enn et krafttak for å ta en del av etterslepingene igjen.

Det er også satt i gang en forsert utbygging av radio og fjernsyn i Nord-Norge, og vi vil dermed framskynde framføringen av fjernsyn også til vår utpost i inord-Svalbard.

På samferdselssektoren innebærer budsjettet for 1967 en øking på nesten 17 prosent til veier, og det er satt ^{av} midler til veier i forbindelse med kommunereguleringene og til veier i distriktsutbyggingsøyemed. I denne forbindelse kan jeg også nevne at Regjeringen arbeider med en revisjon av kilometeravgiften.

Boligbyggingen er gitt høyeste prioritet. Byggetallet er i jevn øking, noe som illustreres m.a.

at det ved utgangen av februar i år var over 7.000 flere i arbeid i byggesektoren enn i samme måned i fjor.

Folketrygden ble, trass i alle skremsler fra Arbeiderpartiet foran valget i 1965, satt i verk som lov fra 1. januar 1967, og arbeidet er i gang for å rette på mangler - jeg kan nevne for årsklassene 68 - 70 år. Denne enorme og kompliserte saken klarte Regjeringen å legge fram proposisjon til i løpet av et halvt år, enda det materialet vi overtok fra den forrige regjering, var nokså tynt.

Nå gjenstår et hovedspørsmål ved folketrygden - nemlig fondsforvaltningen. Proposisjonen om denne er på det nærmeste ferdig og vil bli fremmet med det aller første. Jeg kan ikke her meddele enkeltheter om forslaget, men

jeg kan opplyse at vi vil bygge på prinsippene om en desentralisert forvaltning og overføring av kapital fra kapitalsterke til kapitalsvake områder.

Om fondsforvaltningen er det kanskje videre på sin plass å minne om at den ikke er noen "Sareptas" krukke, som vi kan øse ubegrenset av til distriktsutbygging, til boligbygging til all annen ønskelig og påtrengende utbygging slik mange har forespeilet i skrift og tale. Bare i den grad den medfører - tvinger - folk til økt sparing utover det som ellers ville ha funnet sted, betyr den en styrking av vårt lands samlede kapitaltilgang. Folketrygden slik den nå er satt ut i livet, vil - som alt sagt - sikkert vise seg å by på mangler og uønskede virkninger både her og der. Det er forhold som vi løpende må ta fatt

- 14 a -

(Tillegg nytt avsnitt etter"-----så lang skoletransport som det tidligere var lagt opp til")

Mens jeg er inne på skoleproblemene, har jeg lyst til å berøre også et annet aktuelt aspekt, nemlig intensjonene om at skolen skal bidra til å oppheve klasse- skillene i vårt samfunn. Det er uomtvistelig en funda- mental idé, og enhetsskole-ordningen skulle angivelig være veien å gå for å virkeliggjøre den. Men erfaringene hittil har brakt skuffelser, og vi vet at det fra pedagogisk hold i dag reises alvorlige innvendinger mot de ordninger som har vært satt i verk etter opptak fra for- søksrådet. I stedet for utjamning har vi fått nye og enda skarpere klasseskiller - ikke på sosial laginndeling, men

- 14 b -

på inndeling og klasseskiller basert på modenhets- og intelligensvurdering. Vi er på vei til å føre klatre- samfunnets og konkurransesamfunnets harde darvinisme inn i barnesinnet og barnas skolemiljø. Hva det kan føre til av sårede barnesinn, kan vi bare ane. La oss alle - både foresatte og foreldre - møte utfordringen på skole- sektoren med sann og fruktbar ydmykhet, og i fellesskap søke å arbeide oss fram til løsninger som våre barn kan føle seg trygge med, og som kan gi dem visshet om egenverd - ikke mindreverd som mange må tåle i dag.

på og å rette opp, men generelt sett er det en reform som vi får være glade for er gjennomført. Og det kan være grunn til å minne om at det ikke alltid var enighet om den. Ennå så sent som i 1961 gikk Arbeiderpartiet som kjent bestemt imot en ordning som den vi nå har fått - med allmenn folkepensjon. Først under krisedagene for Arbeiderpartiet i 1963, slo partiet om.

La meg før jeg går videre få komme litt tilbake til undervisningssektoren.

Skoleutbyggingen og den nye skoleloven er også et område som Regjeringen har nedlagt stort arbeid i. Omleggingen av vår skoleordning, har vært preget av famling og eksperimentering - kanskje mere enn godt er. Vi fikk ^{en} skolekommisjon i 1963 som hadde til mandat å for-

søke å trekke opp hovedlinjer til forberedelse av en ny blivende skolelov. Jeg tror det er dekning for å si at det er kommet en ny tone i vurderingene i og med regjeringsskiftet. Det gjelder f.eks. i synet på de frittstående skoler, og det er skjedd en oppmyking når det gjelder kretsinnndelingen, der det er slått inn på en mer moderat linje når det gjelder sentralisering. Her blir det lagt større vekt på barnas velferd og derfor større varsomhet i å påtvinge barna så lang skoletransport som det tidligere var lagt opp til.

Vi ser også skolepolitikken i distriktperspektiv. Det er ingen tvil om at skolen er en svært viktig

faktor til styrking av distriktene, og at den betyr uhyre mye som miljøskapende faktor. Ved å fremme forslag om å legge medisinsk fakultet til Tromsø f.eks., er det nettopp regionalpolitiske synsmåter som er kommet til uttrykk.

Dette fører meg naturlig over i distriktsutbyggingsspørsmålet på bredere basis. Jeg vet det gjør seg mye utålmodighet gjeldende over at man synes det går for smått. La meg med en gang si at er det noen som har trodd at det er mulig å snu hovedstrømmen i utviklingen på dette området og løse distriktsproblemene på kort tid, så er det etter min mening en uriktig oppfatning. Det er sikkert mer riktig å si det slik at distriktsutbygging

er en oppgave som aldri kan finne sin endelige løsning. Spørsmålet dreier seg om hva som til enhver tid gjøres og hvordan det gjøres. La meg også poengtere, som jeg ofte har gjort, at utviklingen påvirkes ikke med enkelte krafttak på enkelte næringspolitiske områder, men kun gjennom et samspill av en rekke forskjelligartede virkemidler - i skole- og undervisningssektoren, som nevnt tidligere, i sosialpolitikken, gjennom folketrygden, samferdselspolitikken, skatte- og avgiftspolitikken - for å nevne noen hovedområder. Det er ved en bevisst utnyttelse av alle detalj-disposisjoner vi for alvor i det lange løp kan sikre en desentralisert og en balansert

utbygging av landet vårt.

Følger en ikke opp i disse de enkeltspørsmål, vil en aldri lykkes.

La meg også nevne noen konkrete tall som viser hvordan virksomheten på dette område er i utvikling. Det gjelder kredittgivningen gjennom Distriktenes Utbyggingsfond.

Mens det i 1963 ble innvilget i alt 340 lån og garantier på til sammen 61 mill.kr., ble det i 1966 gitt hele 758 lån og garantier på til sammen 185 mill.kr. De eksakte tallene for lån var i 1963 29,5 mill.kr., i 1966 145 mill.kr. - altså en femdobling på tre år. Det kan knapt være tvil om at dette er en utvikling som har

hatt og fortsatt vil få virkninger.

Dette med den fremtidige bosettingsstrukturen ble for øvrig satt på spissen av magister Tor Rasmussen i Utviklingsutvalget for byplanforskning i en artikkel i Arbeiderbladet sist lørdag. Han har her ganske hånlige ord om det han kaller distriktsromantikere - han sier videre at vi burde drive distriktssanering istedenfor distriktsutbygging og ser tydeligvis konsentrasjon som idealet. Han snakker om at om noen få år vil vi ha samlet hele landets befolkning i ti store byer. Jeg kommer til å huske i den forbindelse et foredrag nåværende utenriksminister i Tyskland, Willy Brandt, holdt for noen år siden om Berlin-situasjonen.

Han uttalte at byen har utviklet seg, og at det var en ganske allsidig produksjon i byen, men den lå der som en avgrenset øy uten den naturlige forbindelse med sitt omland - et forhold som tæret på selvoppholdelsesviljen i byen og truet med at den tørket ut. Vel, det er sikkert ikke av det onde at tingene settes under debatt, og det skal medgis at sterke krefter virker i konsentrisk retning. Men her reises det gamle spørsmål om våre muligheter til å lede utviklingen i stedet for å ledes. Alt for mange slår seg til ro med å konstatere at slik vil det gå, og så handler de deretter. La meg her benytte anledningen

til å gi en honnør til Erik Bye og hans medarbeidere for Idébanken og det programopplegg de kjører under det navn i fjernsynet. Den grunnleggende idé med dette programmet er å vise den intime sammenheng det er mellom det vi kan kalle de råstoffproduserende næringer og den avledende virksomhet av disse næringer. Idébanken vil vise at uten at det finnes mennesker som vil gå inn for de råvareproduserende næringer, så blir det heller ikke muligheter for videreførelse av disse virksomheter. Fremfor alt prøver Idébanken å virke ansporende på folks oppfinnsomhet, formidle nye ideer og kombinere muligheter.

Rent generelt vil jeg si at når det gjelder synet på disse strukturproblemene i samfunnet vårt, så

21 a

(Tillegg nytt avsnitt etter "----- og den første betingelse for aktiv handling og engasjement")

La meg i denne forbindelse få føye til noen ord om de små og mindre bedrifiers situasjon. - Trass i all integrasjon og konsentrasjon er det min og Regjeringens oppfatning at de små og mindre bedrifter fortsatt vil ha en berettiget plass i vår bedriftsstruktur. Dette synet er det som har vært retningsgivende for Regjeringens holdning til disse bedrifter, og som har ført til konkrete tiltak for å lette deres virksomhet. Jeg kan nevne forsterkning av småindustrifondet, utvidet adgang til fondsavsetninger og tilleggsavskrivninger, og Industridepartementet arbeider

21 b

også med nye tiltak til bransjeforskning, teknisk veiledningstjeneste og forsknings- og utviklingskontrakter. Nevnes bør også Regjeringens ferske forslag om å gi adgang til hustrufradrag også for hustruer som arbeider i egen, mannens ellers ektefellenes fellesbedrift.

Jeg tror med full rett å kunne si at Regjeringen på dette felt representerer en annen og *mer positiv* holdning enn våre forgjengere. Vi tar bevisst sikte på å fjerne forskjellsbehandlingen for store og småbedrifter - og realisere den likestilling i arbeidsvilkår som det tidligere ikke var mulig å vinne fram med.

følger ikke de personlige oppfatninger den partipolitiske tilknytning, det gjelder både en opposisjon og innenfor en regjeringskoalisjon. Senterpartiet har i alle år vært sterkt engasjert i disse spørsmål, og den første betingelse for aktiv handling er engasjement.

Boligpolitikken har nøye sammenheng med de strukturproblemer det her er tale om, og under en diskusjon i Polyteknisk Forening nylig henledet ekspedisjonssjef Bjørn Larsen oppmerksomheten på et ganske vesentlig forhold, nemlig at det aldri i forhold til folketallet har vært flere boliger i Norge enn i dag - men likevel står folk i kø i byene. Dette er et forhold vi

ikke kan bygge oss ut av ; sa ekspedisjonssjef Larsen. Her reiser det seg et spørsmål om lokalisering av arbeidsplassene. Jeg tror at ekspedisjonssjefen har mye rett i denne sin iakttagelse.

La meg i denne sammenheng også berøre et tilgrensende spørsmål, nemlig disponeringen av våre grunnarealer. Bare to land i verden har mindre areal dyrket jord pr. innbygger enn Norge, nemlig Japan og Korea. Dette illustrerer alvoret i saken i et nøtteskall. Alle erklærer seg enig i betraktningen at her må vi legge om vår politikk, men dessverre - handlingene går ennå oftest i motsatt retning.

La meg så si noen ord om et meget sentralt tema, sentralt fordi det berører oss alle, nemlig skattene. De fleste synes nok at skattene er for høye, og det er en ganske rimelig allmenn-menneskelig innstilling. Det vi kan kalle fellesforbruket i vårt samfunn, har nøye sammenheng med høyden av skattene. Hittil har vi bygget på prinsippet om direkte skatter, selv om vi i større og større utstrekning kommer etter også med indirekte beskatning, altså avgifter av forskjellig art. Stort sett kan vi likevel si at i hovedprinsippet har vi bygd på direkte skattlegging. Men dette spørsmålet er vi nå i ferd

med å få utredet gjennom Sandberg-utvalget, med det siktepunkt om mulig å lette de direkte skattene noe - altså skatt på innsatsen - for å gå over til skatt på forbruket i større utstrekning, til det som kalles merverdibeskatning, og som bl.a. Danmark nettopp har innført.

Innen dette kan bli gjennomført, er det imidlertid behov for å rette på en del av någjeldende skattelovgivning, og det har da også denne regjering brakt i forslag i det siste. Ikke mindre enn mellom 20 og 25 skattereformer er brakt i forslag siden Regjeringen overtok. Det vil føre for langt å nevne dem alle, men som en karakteristikk av motivet for de skattelettelse som er foretatt, kan jeg nevne at vi forsøker å få en utjevning av skattetrykket

gjennom kommuneskatten ved at vi gradvis fjerner de forskjellige tabeller som klassefradragene beregnes etter. En tabell ble tatt bort i fjor, og Regjeringen akter å gå videre på den veien slik at vi kan komme frem til like fradragregler over det hele land. Forutsetningen er da at skattesvikten kommunene får, kompenseres over statsbudsjettet som hittil.

Vi har også foreslått skattereguleringer med det motiv å oppmuntre til større kapitaldannelse i landet. Herunder hører skatteforslagene som skal stimulere til sparing via livsforsikring, banksparing og lettelse i beskatningen av renteinntekt og formuesinntekt når det er

sparekapital det dreier seg om. Av en noe annen art er de avsetningsendringer i skattereglene vi har foreslått. De har til formål i nåværende situasjon å oppmuntre bedriftene til finanssparing istedenfor å investere, og særlig å ta vekk motiveringen som var påberopt før, at bedriftene kunne fristes til urasjonell investering av skattemessige omsyn. Men det har også det klare aspekt å styrke bedriftenes selvfinansieringsevne.

Endelig vil jeg nevne de reformer som er foreslått for å innføre større likhet i beskatningen - et krav som særlig Senterpartiet har gått inn for i alle år. Jeg sikter her til det såkalte hustrufradraget som Regjeringen nå har foreslått skal gjelde for alle hustruer - enten de

arbeider i fremmed eller i felles bedrift. Og samme karakter har de endringer som er gjennomført når det gjelder skattlegning av skolebarns inntekter i ferien.

Så noen ord om nok et sentralt tema, nemlig prisutviklingen. Utviklingen både hos oss og i andre land har vært kjennetegnet av en vedvarende og til dels ganske sterk prisstigning i de senere år. Det har vært mobilisert stor energi både fra myndigheter og andre med sikte på å forene en økonomisk, politisk målsetting om full sysselsetting, sterk økonomisk vekst og rimelig inntektsfordeling med ønske om et stabilt prisnivå. Etter hvert som den økonomiske vitenskap har kastet nytt lys over årsakssammenhengen, har man nok

i stigende grad måttet erkjenne at det å løse prisproblemet i den forstand at det skulle være mulig å stanse enhver prisstigning, er en temmelig håpløs oppgave ikke minst for land som har stor avhengighet av utenrikshandel. Men selv om oppgaven er vanskelig, må vi aldri slappe av på våre anstrengelser for å mestre prisproblemene bedre. Aukrust-utvalgets innstillinger har klargjort en del årsakssammenhenger og har bl.a. slått fast at det store misforhold mellom lønnsøkninger og produktivitetsøkning er en grunnleggende faktor. Mens produksjonen pr. årsverk i perioden 1951/65 steg med 3,5 prosent årlig, steg lønningene med 7,1 prosent pr. år. En så sterk nominell lønnsøking var uforenlig med målsettingen om stabile priser, sier utvalget. For inneværende tariffperiode synes dette misforhold mellom

mellom produktivitets- og lønnsøkning å være enda mer markant, idet man må regne med en lønnsøkning inklusive sosiale utgifter i toårsperioden på ca. 18 - 19 prosent, mens produktivitetsstigningen bare vil ligge på ca. 7 prosent. Aukrust-utvalget anser det som meget begrenset hva myndighetene kan gjøre for å påvirke prisutviklingen. Skal det lykkes med mere stabil prisutvikling, kan det, så langt en kan bedømme, bare skje ved en bedre samordning av inntektsoppgjørene slik at den totale inntektsøkning fra det ene året til det annet holdes innenfor den ramme som produktivitetsøkningen setter.

La meg her - for å unngå misforståelser - tilføye at det selvsagt ikke er tale om å frata noen eller redusere noens

muligheter til å øke sine lønninger i takt med produksjons- og velstandsutviklingen. Det det er tale om, er å finne fram til oppgjørsformer som sikrer en reallønnsøkning på linje med den som vi har hatt, men med bibehold av et mer stabilt prisnivå. Det er her verd å merke seg hvordan man i land etter land søker å finne ^{nye}former for inntektspolitikken med det hovedsiktetmål å innpasse den bedre i det økonomiske helhetsspill. Her i landet ble det første alvorlige forsøk på å øve direkte innflytelse fra Regjeringens side gjort ved oppgjøret i 1956. Regjeringen gikk da inn for å prolongere de gjeldende priser og lønninger, idet den la vekt på at dette ville være en riktig løsning, men organisasjonene avviste det.

I 1963 fikk vi det såkalte Kontaktutvalget som et samarbeidsutvalg bestående av representanter for Regjeringen og LO

og for jordbruket. Neste skritt var da den nåværende regjering i 1965 oppnevnte Aukrust-utvalget med det mandat å tilrettelegge materialet for partene foran siste inntektsoppgjør og senere ga utvalget det tilleggsmandat å analysere de årsakssammenhenger som har gjort seg gjeldende bak det norske prispresset.

Nye tiltak i inntektspolitikken må ta utgangspunkt i at det nåværende institusjonelle apparat for inntektsfastsettelsen, der hovedansvaret ligger hos partene, skal bestå. Myndighetenes oppgave må være gjennom egnede midler å påvirke partene hva inntektsfastsettelsen angår. Et virkemiddel til slik påvirkning vil være å holde seg til den gjennomsnittlige

produktivitetsøking som grunnlag for fastleggningen av inntektsnormene. Disse må være basert på forutsetningen om en bestemt prismålsetting og gjelde den totale inntektsøking inklusive lønnsglidning. Hvem som skal fastsette inntektsnormene blir et praktisk vurderingsspørsmål. I USA f.eks. fastlegges normene av sentralmyndighetene - hos oss kunne det f.eks. skje i forbindelse med nasjonalbudsjettet. Men det er også en løsning å gi dette oppdraget til et utvalg eller råd av uavhengige personer, slik som man f.eks. har gjort det i Danmark. Organisasjonenes syn vil her naturlig måtte tillegges vekt. Regjeringen legger stor vekt på å etablere et godt samarbeid med de forskjellige organisasjoner og interessegrupper om løsningen av stabilitetsproblemene. Uten et positivt samarbeid vil mulighetene for å skape en bedre prisstabilitet

ikke være gode. Dessverre er det slik at fristelsen til å kreve høyere lønninger og priser enn veksten i nasjonalproduktet tåler, er meget sterk og allmenn-menneskelig. Selv om de fleste er klar over at reelle inntektsforbedringer må ha sitt grunnlag i økt produktivitet og innsats, har man i kampen om inntektsfordelingen lett for å overse de realøkonomiske begrensninger som hensynet til økonomisk balanse setter. Om det skulle ligge noen kritikk i dette, så rammer den oss alle sammen.

Regjeringen vil ta nye initiativ med sikte på å trekke alle grupper med i et sterkere samarbeid om disse spørsmål. Det vil i denne forbindelse ikke være tilstrekkelig med slike samarbeidsorgan som Kontaktutvalget, Det pris-

politiske råd og Det økonomiske fellesutvalg. Det som til syvende og sist vil være det avgjørende er den holdning og vilje som vi alle sammen er nødt til å vise til å handle rasjonelt ut fra hensynet til ønsket om større prisstabilitet. For å summere opp, så må vi som lønsmottakere ta konsekvensen av at vi ikke tjener på større inntektsøkninger enn veksten i produksjonen tilsier. Industri, handel og håndverk og frie yrker bør ikke kalkulere med høyere priser og avanser enn strengt nødvendig. Arbeidsgiverne må pålegge seg større selvdisiplin i konkurransen om arbeidskraften for å hindre forstyrrende lønnsglidninger, og forbrukerne må vise større prisbevissthet og derigjennom utvirke sunnere og effektiv priskonkurranse. Med andre ord: kampen mot uønsket prisstigning

krever medvirkning av oss alle.

La meg så til slutt si noen ord om den rent allmenn-
menneskelige situasjon i dagens Norge. Jeg vil gjerne frem-
heve at vi ikke må glemme den store ting at det er arbeid
til alle hender. La oss ikke tape det av synet. Men
endringene skjer raskt i dagens samfunn - også i nærings-
livet som stilles over for store tilpassingskrav. Selv det
vi anser som store solide bedrifter, behøver ikke å være de

kre arbeidsplasser lenger. Kanskje enda mere i våre naboland, men også hos oss blir man minnet om dette. Nylig så vi i avisen om ett av de store skipsbyggerier i Danmark at det står overfor å måtte si opp et par tusen mann. Svenske verft, og kanskje også norske står overfor liknende vanskeligheter. Og den store bedriften, jord- og skogbruk, har mer enn noen annen fått føle omstillingskravet. Det er mange som taper av synet den brutale omstilling som har foregått innen disse næringer. De gamle metoder for nasjonal beskyttelse står man ikke lenger fritt til å benytte. Denne friere konkurranse skal gi bedre arbeids-

deling, men den reiser også menneskelige omstillingsproblemer som er den prisen som må betales for den tilsiktede høyere effektivitet. Denne prisen kan bli for høy - derfor ser man at staten må tre til på fellesskapets vegne for å mildne virkningene. Det er ingen ny erkjennelse, men en påminnelse om at kreftenes frie spill ikke er akseptabel samfunnsoppfatning. Men det er heller ikke i pakt med moderne oppfatning å gå til den motsatte ytterlighet, nemlig at staten skal være næringsutøver. Det har heller ikke ført til tilfredsstillende resultater. Her må altså en avveining til - la oss kalle den en senterpolitisk linje.

Jeg sa at arbeidsmulighetene rekker til alle. Den annen side av saken er fordelingen av produksjonsresultatet. Vi vil alltid oppleve at det vil være forskjell på de enkelte menneskers legning som igjen slår ut i deres materielle situasjon. Denne ulikhet vil vi nok alltid måtte konstatere. Men vi har en rekke andre forhold å rette på av ulikheter, som skyldes ting utenfor dem selv. Hele grupper kan bli hengende etter - vi får det vi kaller lavinntektsgrupper. Å hindre for stor skilnad av denne natur må alltid være en viktig del av inntektspolitikken.

Men livet er mangslungent og skjebnen farer

så ulik fram. Å lindre kårene for dem som er funksjonshemmede er velferdsstatens første plikt. Her er mye ugjort. Selv om vi ikke kan klare alt samtidig, foreligger her oppgaver som må prioriteres høyere enn hittil.

Man venter sikkert at jeg skulle kommentere den markedssaken som igjen er blitt aktuell. Jeg vil vise til det jeg sa i går om dette spørsmål på Regjeringens vegne. Bare understreke den vidtrekkende betydning saken har for vårt land. Derfor er det at Regjeringen ønsker å kunne legge fram så solid et grunnmateriale som mulig for vurderingen. Om mulig bedre enn vi hadde forrige gang saken var oppe. Må jeg bare gjenta og understreke

det nordiske aspektet under markedsløsningen, ikke minst fordi vi i de nordiske land i tradisjon og legning står hverandre så nær. Uansett løsninger må vi sette alt inn på å hindre at våre veier fjerner seg fra hverandre i fremtidens Europa.

Politisk virksomhet skal alltid være aktuell. Men den må ikke ha bare dagens situasjon for øyet. Den må også stilles inn i sin rette historiske sammenheng og ha vårt samfunns og våre etterkommeres velferd som siktepunkt. Vi må spørre oss selv: Hvordan mener vi fremtidssamfunnet best skal formes for å gi maksimal trivsel for det enkelte menneske, og hvordan skal vi handle i dagens situasjon for å oppnå dette?

Det er vel neppe mulig å finne det objektivt sanne og entydige svar på dette fundamentale spørsmål. Vi vet jo også at de forskjellige politiske ideologier nettopp her står steilt mot hverandre.

For min del mener jeg at den politiske virksomhet må ta sitt utgangspunkt i det enkelte menneske og dets situasjon i forhold til det samfunn det skal leve og utvikle seg i. Det vi må stille mot, er et samfunn som gir størst mulig trivsel for flest mulige, og da tror ikke jeg at et kollektivistisk syn på samfunnsutviklingen vil være det mest tjenlige.

Jeg nevnte ordet trivsel. Jeg tror det er et nøkkelord for en politikk som vil være framtidsrettet. Trivsel i heimen,

trivsel i naboskap og på arbeidsplass, trivsel i samfunnsaktiviteter og i fritida.

Så grunnleggende alt dette er for hver eneste en av oss, så er det med noen undring vi må erkjenne hvor lite det i grunnen er gjort for å få disse problemene klarlagt. Vi mer eller mindre famler i diffuse forestillinger. Jeg tror det ville være på tide å få trivselsproblemen mer konkretisert - som utgangspunkt for en sikrere framdrift i samfunnsstyringa.

Men noe vet vi dog. Vi vet at det enkelte menneske både ønsker noe for seg selv og å føle seg som samfunnsmedlem gjennom medborgerskap på forskjellige områder. Det betyr at

vi må vokte oss for en samfunnsutvikling som fører til et teknokrati og/eller byråkrati som stiller individet på den passive tilskuers plass. Engasjement og medbestemmelsesrett er nødvendig også i framtida.

Er ikke til eksempel det aktuelle spørsmål om utvidet bedriftsdemokrati nettopp begrunnet i ønsket om engasjement og medbestemmelsesrett? Jeg skulle mene det. Og det er et naturlig og berettiget krav. Men også her tørner forskjellige syn på hvordan en best skal nå målet, sammen. For min del tror jeg at en når raskest og tryggest fram om en bygger på to andre grunnleggende faktorer i ethvert demokratisk samfunn - nemlig samspill og tillitsfullt samarbeid mellom

samfunnsgrupper. Og jeg tror utviklingen av bedriftsdemokratiet er i utvikling nettopp på den basis - gjennom det tillitsforhold og samarbeidsforhold som har fått sitt uttrykk i Landsorganisasjonens og Norsk Arbeidsgiverforenings nye hovedavtale - og i det felles forskningsarbeid som disse organisasjoner med samfunnets støtte har satt i gang for å klarlegge bedriftsdemokratiets mangslunge problemer. Men trengs samfunnets direkte medvirken til løsningen av slike problemer, må vi også være beredvillige til å ta på oss ansvaret for det.

45

Men det er vel også litt av en skjelnens merkverdighet at samtidig som vi prøver å utvide bestemmelsesretten på bedriftslivets område, har vi gått den motsatte vei på lokalforvaltningens område - et område som har vært sjølve grunnskolen i vårt folkestyre.

Senterpartiet ser en fare i dette, og det er min overbevisning at en sterk senterpolitisk innflytelse her vil være en avgjørende faktor for om de enkelte borgere i framtida skal få muligheter til virkelig engasjement og medbestemmelsesrett - eller om teknokratiet og byråkratiet skal bestemme.

Samfunnets borgere må ha visshet for at de har alle muligheter for å kunne nytte sin medbestemmelsesrett og sin rett til å føre tilsyn med organer og personer

46

som er satt til å forvalte hva enten det er på det lokale plan eller på riksplanet. Det er i forståelse av dette at offentlighetsprinsippet må utarbeides. Parts-offentlighet - den lille manns lov, som den også er kalt - er det første skritt som nå er gjennomført. Trygderetten - en sak som Senterpartiet reiste på sitt landsmøte i Molde for fire år siden - er ^{nå} gjennomført. Og på Stortingets bord ligger det nå et forslag fra Regjeringen om å få en ombudsmann også for kommunalforvaltningen.

Alt dette - og mye mer - er nødvendige om forholdene skal legges til rette for det enkelte menneskets trivsel. Vi makter vel aldri å nå idealsamfunnet, men

vi må streve etter det i all vår gjerning. Vi må merke oss alle utslag som tyder på at det er noe galt fatt med trivsel og følelse av menneskeverd og ansvarsbevissthet. Vi finner i dag slike utslag - kanskje særlig blant de unge. Det kan stemme oss til stille ettertanke om hva som er galt i det vi har gjort hittil og om hva som må gjøres for å skape et bedre og tryggere miljø. Er vi vært for oppslukt av materiell prioritering og karrierejakt? Er vi vært for raske til omvurdering og avvisning av normer og åndsverdier? Er vi kanskje latt ordene om at mennesket lever ikke av brød alene, overskygges litt for mye, slik at den himmel som skulle hvelves over oss, er blitt fordunklet?

Jeg vil ikke med dette ha sagt at de negative sider vi kan spore i vårt miljø, ennå er dominerende. Heldigvis ser vi også omkring oss positive, skapende krefter som lover godt for framtida - også det ikke minst blant unge. Det vil være en oppgave å bistå disse, stimulere dem - og høre på dem om hva som må gjøres for å komme utvekster i samfunnet til livs. Jeg kjenner selv godt til mange slike unge, ikke minst i den ungdomsbevegelse som har sluttet opp om Senterpartiet, Senterungdommen.

Vi må ha tro på at vi skal makte problemene i framtida - på at vi skal finne en god vei for vårt lands utvikling.

49
- 47

Det er denne tro vi må bygge på også i all vår politiske virksomhet. Og denne troen er ikke noe utenfor det enkelte menneske - den må være i hver og en av oss. I all praktisk gjerning fra dag til dag må vi søke å nå det enkelte menneske, søke å fremme den eneste harmoniske og fruktbare samfunnsform - nemlig vekselvirkning, samspill mellom individ og kollektiv. Det er dette vi må legge til grunn når vi tar våre standpunkter - det være seg i økonomiske, sosiale eller kulturelle spørsmål. Bare det er framtidsrettet politikk. Bare det kan gi vårt arbeid mening og livskraft.

Da kan vi med dikteren si - "Å leva det er som havet - å spegla ein himmel av".

Og med disse ord erklærer jeg Senterpartiets landsmøte 1967 åpnet - i troen på at det må bli et framtidsrettet møte !